

כנס מורשת של עמותת מודיעין 10-תרומת יחידה 504 במלחמת שלום הגליל, 1982

ביום שני, 11 מאי 2015, קיימה עמותת מודיעין 10 כנס שעסק בפעילות יחידה 504 במבצע "שלום הגליל". הכנס היה המשך לפעילותה של העמותה בשימור והעברת המורשת של היחידה במהלך מלחמות ישראל -מלחמת יום כיפור ועתה "שלום הגליל". זאת בנוסף לכנסים שבצעה העמותה שעסקו בפעילות 3 מרחבי ההפעלה של יחידה 504-מרחבי צפון, מרכז ודרום.

ראינו חשיבות היסטורית בהעלאת פעילות היחידה הן ע"מ לשמר את המורשת ולא פחות חשוב להעביר לדור הצעיר את חשיבותה של היחידה כחלק פעיל, יוזם ומרתק של איסוף המידע היומיניטי.

צוות של מתנדבים, שכלל את מפקדי המרחבים במלחמה, עסק במשך כשנה על תכנון הארוע, איסוף החומרים והתכנים. ראינו והוסרטו 25 קצינים מתחומי ההפעלה והחקירה. גם נציגי "הלקוחות" ראינו וסיפרו על תרומת היחידה. הוכנו 6 סרטים שמתמצתים את תרומת היחידה לצה"ל במלחמה זו.

הפורום שהגיע לכנס כלל את חברי עמותת מודיעין 10, מפקד היחידה וקציניו, חקש"ב"ים במילואים ואורחים מעטים כדוגמת אלוף איציק מרדכי, שהיה מפקד אוגדה 91 שקשרינו עמו היו יום יומיים לפני ובמהלך המלחמה. בדברי הסיכום שלו התייחס האלוף מרדכי לתרומתו של היחידה בשל"ג והדגיש שבכל מלחמה עתידית, בוודאי במתארים של המלחמות שהיו בשנים האחרונות של לחימה בשטחים רוויי אוכלוסיה אזרחית, אין תחליף ליחידה 504 כמכפיל כוח משמעותי. הוסיפו דברים דומים משה צור (צוריק) ששימש קמ"ן הפיקוד ויובל חלמיש ששירת כקמ"ן חטיבה 35 במלחמה.

יחידה 504 במלחמת שלום הגליל

היו אלה ימים של השלמת היציאה מסיני, הערכות חדשה לאורך גבול מצרים החדש, אירה של שינוי היסטורי בעקבות הסכם השלום ומבחינתנו מצב חדש מול סיני ורצועת עזה. אבל, מהרגע הראשון לבנון הייתה באוויר.

הצי"ח היה מגוון. בצד המשימות הקלאסיות של כיסוי צבאות סוריה, לבנון, ירדן ומצרים נדרשנו יותר ויותר לכיסוי הפח"ע בגזרות השונות, בכל המרחבים, אולם בעיקר במרחב צפון. היו מבצעים שוטפים נגד הפח"ע, שהיה ברובו פלסטיני, ושבהם נטלו חלק קציני מרחב צפון ומרחב ארצי בסדיר ובמילואים.

כאמור מבצע בלבנון היה באוויר. השתתפנו בדיונים וקבוצות פקודות וכמה פעמים היו כוננויות של כמעט יציאה למבצע כולל גיוס אנשי מילואים, בעיקר החקש"בים (חוקרי השבויים) הקרביים. המועד היה לא ידוע, משך הזמן לא היה ידוע ומדינת ישראל וצה"ל חיכו לטריגר שישחרר את המכונה הצבאית הדרוכה ואנחנו בתוך מערכת ההכנות.

היחידה בפיקודו של **גדי זהר**, החלה בהערכות מוקדמת שלנו בכמה תחומים-

המערך ההפעלתי - החלטנו על תכנית "מסווה". זו היתה תפיסה חדשנית שהתבססה על לקחי מבצע ליטני (1978) שנועדה להכין את מרחב צפון להכנס לשטח ולפרוס מערך הפעלתי בעקבות הכוחות. הכנת תכנית "מסווה" הוטלה על מרחב צפון בפיקודו של **אודי שגיא**, שהכין בתאום עם תכניות צה"ל צוותים שיפעלו ב-3 הגזרות הלבנוניות: המערבית, המרכזית והמזרחית. הצוותים הללו הורכבו מקציני המרחב הסדירים שרמת היכרותם עם לבנון הייתה גבוהה ויחד עמם קציני יחידה במילואים שייצאו לשטח מיד או במקביל לסיום המערכה הצבאית בגזרתם, מצוידים בעזרים כמו תצ"א, מפות, שמות סוכנים מהעבר ויהוו חלוץ הפעלתי למימוש משימות האיסוף של היחידה.

מערכי החקירה – באחריות מרחב ארצי בפיקודו של **יושע אבני**. הדגש היה על המערך הקרבי שהיה מבוסס על אנשי מילואים והחוקרים והמפעילים הסדירים מכל המרחבים. מרחב ארצי נערך היטב עם שבוע קרבי, תרגול וחבירה לכוחות ומוכנות גבוהה.

המערך העורפי (מחנות השבויים) - היה בעדיפות נמוכה יותר בין השאר כי מבחינת צה"ל לא נעשו ההכנות לקליטת עצורים ושבויים מעבר למתקנים המוכרים במרחב ארצי, מגידו ועתלית. כזכור סיימנו את הלחימה עם יותר מ 5000 עצורים באנצאר ובשאר המתקנים בארץ!

היחידה במלחמה

מבצע של"ג יצא לדרך והמוכנות שלנו הוכיחה את עצמה מהיום הראשון. חקש"בים סופחו ליחידות ופעלו בכל הגזרות ובכל הרמות מהגדוד ולעיתים הפלוגה ועד האוגדה. אם היו יותר חקש"בים קרביים היה גם להם מקום. אחרי הכל במלחמה זו השתתף מרבית הסד"כ הצהלי, כשמונה אוגדות ומפקדת גייס. תוך כדי מהלך הקרבות, אך לא פחות בעקבות הניסיון שנרכש במבצע ליטני יכלה היחידה לממש את היכולות תוך שהכוחות הלוחמים מכירים בערכו הממשי של החקש"ב ושילובו בקטעים מאד חיוניים ולדוגמא, כבר בתחילת הקרבות סייעו חקש"בים להכניע את העיר צור ללא קרב. במקביל תרמו החקש"בים לאיתור שבויי צה"ל וכן סייעו למציאת גופות חיילי צה"ל בגזרת צור ובגזרות אחרות. כך המשיכו חקש"בים לתרום מיכולותיהם האיסופיות הייחודיות כמו גם ניהול האוכלוסיה האזרחית עד כיבוש ביירות המערבית והתבססות על ציר ביירות-דמשק בכל הזרות.

יעידו על כך שני הצלש"ים, **גיורא אברהם ושי לחמן** שקבלו קציני היחידה במילואים שהביאו להכנעת שכונות שלמות ללא קרב, למציאת גופות חללי צה"ל ולתפיסת המחבלים שהביאו לרציחתם.

מרחב צפון החל להכניס לשטח את צוותי מסווה שבהמשך הדרך הקימו בסיסים ונערכו לשהיית קבע ארוכה יותר. שלב שני של המבצע מבחינת היחידה היה בהקמת בסיסי הפעלה תחילה בצור אח"כ בצידון ובסיס גדול שהפך למרחב באזור ביירות –עליי. מספר ימים לאחר מכן מוקמו שני בסיסים נוספים האחד בג'זין והשני בחצביא. שני הבסיסים הללו פורקו בהתאם לפריסת צה"ל והוקם בגיזרה המזרחית בסיס גדול בג'ב גנין שהועבר לבעלול ובסיס גדול נוסף בנבטיה ובזהראני

תוך כדי הלחימה וכהענות לצי"ח ודרישות הפיקוד הוקם בהחלטה של רגע **מרחב הפעלה בביירות** בפיקודו של **אלי זיו**. למרחב היתה תרומה משמעותית בלחימה בעיר ועל כך זכתה היחידה בפרס ראש אמ"ן לחשיבה יוצרת. מרחב ביירות הקים בתוך ימים מערך סוכנים במערב ביירות, מצויידים באמצעי קשר ונותנים מענה מידי ואמין לצרכי הפיקוד והאוגדות שפעלו בעיר. כשהיה צורך בתכניות של מבנים בעיר אותר ארכיון מהנדס העיר...ועוד דוגמאות רבות ליכולות הפעלה גבוהות מאוד שהפגין מרחב ביירות.

מתקני החקירה הקדמיים הוקמו תוך כדי הלחימה ובאילתור פורה בצידון ובמקומות נוספים עד הקמת מחנה המעצר המרכזי באנצאר ולצידו מרכז חקירות שלנו שאוייש בעיקר ע"י קציני היחידה במילואים.

המשימות היו מגוונות ושונות לחלוטין ממה שהיחידה הכירה במלחמות הקודמות דוגמת מלחמת יום הכיפורים שבה הלחימה היתה מול צבא סדיר והעצורים והנחקרים היו בעיקר אנשי צבא. כאן נתקלנו בערב רב, רובם ללא מדים וללא זהות. המשימה היתה לברור את המוץ מהתבן, לאתר את המחבלים האמיתיים וסייעניהם ולהפיק מודיעין לשלב הלחימה ולשלב טיהור השטח. נתקלנו בבעיות שלא היינו ערוכים להם, למשל סימון העצורים בהעברתם ממתקן למתקן,

היחידה שועבדה כולה למלחמה. קצינים נגדים וחיליים הועברו מכל המרחבים לצפון לתקופות של חודשים. כמעט כל קצין מפעיל ביחידה בילה כמה שבועות ולעיתים חודשים ארוכים בלבנון ותרומתם היתה חיונית ביותר.

בתיחום האחריות הפיקודית היה עירוב שרק בזכות ההיכרות והיחסים האישיים עבד. ממ"ר צפון היה אחראי מבחינת הפעלה על כל השטח למעט מרחב ביירות כשהוקם. ממ"ר ארצי היה אחראי מיקצועית על מערכי החקש"בים כאשר כל חקש"ב היה כפוף פיקודית ליחידה אליה סופח ולעתים היה מנותק זמן רב מהמרחב.

המדיניות ושל מפקדת היחידה היתה לבזר את הסמכויות ולאפשר למפקדים בשטח חופש פעולה מירבי במסגרת המשימות המוגדרות, מה גם שמערכת

הקשר לא דומה למה שאני מניח שיש היום ביחידה למלחמה. היה מקום נרחב ביותר ליזמות, אילתור וביטוי לידע מוקדם ומיקצועיות שהניבו פירות מעולים לכוחות הלוחמים ובהמשך לכיסוי של המרחב והיחידה.

בשיא ההערכות בלבנון הפעילה היחידה קרוב ל 200 חוקרים, מפעילים ומנהלה בלבנון. היחידה הכפילה את עצמה למשך שבועות ארוכים ועמדה באתגר זה בכבוד. אנשי המילואים נשאו בעיקר הנטל וככל שהשהיה התארכה עלה חלקם של הסדירים. כדי לעמוד במשימות קיימנו קורסי חקירה תוך כדי המלחמה והוכשרו חוקרים חדשים.

תפקיד מיוחד נטלה על עצמה היחידה בסיוע לאיתור נעדריים בשיתוף פעולה עם יחידת אית"ן ומאוחר יותר במשא ומתן המורכב להחלפת עצורי מחנה אנצאר תמורת ששת חיילי הנח"ל שנתפסו ע"י ארגוני המחבלים. מאמץ היחידה בתחום זה נמשך גם לאחר חילופין אלה.

לקחים עיקריים מפעילות היחידה במלחמת שלום הגליל

- הכרת השטח- "יסוד היסודות ועמוד החוכמות". לימוד השטח והיכרות אינטימית של האוכלוסיה האזרחית עד רמת "שוטה הכפר" כפי שהיית לקציני היחידה היא נכס שלא יסולא בפז.
- תוכנית סינרגטית כלל יחידתית מפורטת. שילוב של כלל המערכים, תקשורת זמן אמת והבנה עמוקה של משימות מודיעיניות ויחידתיות לטווח הקצר והארוך
- שליטה וגמישות בהפעלת הכוח. מתן מענים מידיים למציאות משתנה במהירות. הדוגמא היא מרחב ביירות שהוקם בהחלטה של רגע, הוצבו בו האנשים המתאימים והניב פירות מעולים.
- שיתוף פעולה בין המערכים-הקרבי העורפי וההפעלתי חיוני לכל אחד מהמערכים ולמיצוי המודיעין לטווח הקצר והארוך.
- מלחמה היא הזדמנות איסופית לטווח הארוך

יחסי הגומלין בין החקש"ב וקצין האיסוף והמלחמה הבאה-נדרש לימוד מעמיק של לקחי מלחמה זו למלחמות הבאות שיהיו בעלות אופי דומה-לחימה בשטחים רוויי אוכלוסיה אזרחית מול יריב לא מדינתי ומסתווה.

לסיכום, היתה זו מלחמה גדולה של היחידה שזכתה להערכה רבה בזכות חוקרים, מפעילים, צוות מנהלי ומפקדים שהכינו עצמם ופעלו כראוי.

אודי שגיא וגדי זהר

